ಕೆ. ಜಗನ್ನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಸ್ಥೂಲಪರಿಚಯ

ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ, ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರ, ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯ, ಬಸವರಾಜಾಭ್ಯುದಯ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಶಿರೋಮಣಿ, ಶಿವಗೀತೆ, ಪರಮದೇವ ಕವಿರಚಿತ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯ – ಇವು ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ: ಇದರ ಕರ್ತೃ ಕವಿಲಿಂಗಣ್ಣ: ಕಾಲ. ಕ್ರಿ.ಶ.1750 ಇದು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿರಾಜರ, ರಾಜವಂಶದವರ, ಅವರ ಬಂಧು–ಬಾಂಧವರ, ಆಚೆ–ಈಚೆಯವರ ವಿವಾಹ, ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ರಾಜ್ಯಭಾರ, ಮರಣ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ವಿವರವನ್ನೂ ಅರಮನೆಯ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 12 ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1500ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.1763ರ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಚೌಡಪ್ಪ ನಾಯಕನಿಂದ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನವರೆಗೆ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದ ಸುಮಾರು 18 ಜನ ರಾಜ–ರಾಣಿಯರ, ವೀರದ, ವಿಜಯದ, ಆಳ್ವಿಕೆಯ, ಸಮಾಧಿಯ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿ, ಮರಾಠೆ ರಾಮರಾಯನ ವಂಶಾವಳಿ, ದಿಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನ ವಂಶಾವಳಿ, ವಿಜಾಪುರ, ಗೋಲ್ಕೊಂಡ, ದೇವಗಿರಿ, ಬಿದರೆ, – ಈ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಆಳಿದ ಸುಲ್ತಾನರ ವಿವರ; ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಆದಿಯಿಂದ ಅಭಿನವ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೆಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ಪಟ್ಟಿ – ಇವು ಇವೆ.

ಅರಮನೆಯ ಅಂತರಂಗದ ವಿವರಣೆ ಈ ಕಾವ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕುಟಿಲ ತಂತ್ರಗಳ ಯಥಾವತ್ ಚಿತ್ರಣ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. 1500ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1630ರವರೆಗೆ, ಸುಮಾರು 130 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ, ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಅರಮನೆಯ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ, ಸಿಂಹಾಸನದ ಅಧಿಕಾರ ದಾಹ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1630ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಾಹ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತದೆ. ಇವನು ಇಕ್ಕೇರಿ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಇವನು ತೀರ್ಥರಾಜಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ದಿನ ತಂಗಿರಲು ಇತ್ತ, ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಮೃತ್ಯುಂಜಯದೇವರು – ಮುಂತಾದವರು ದುರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ರಾಮರಾಜನ ಮಗ ವೀರ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನು ಕೌಲೇದುರ್ಗ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಸಮಯ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಆನಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ, ವಾಸತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೂರು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ವೀರ ಒಡೆಯ ಸತ್ತುಹೋದನು. ಆನಂದಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕ ಇಕ್ಕೇರಿಗೆ ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಅತ್ತ ಇಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ, ವೀರ ಒಡೆಯರ ತಮ್ಮ ಬಸವಲಿಂಗ ನಾಯಕನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟು ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಘಟನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನಿಗೆ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೈದುನ ಇದ್ದ. ಇವನು, ತಾನು ರಾಜನಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ, ಬಸವಲಿಂಗನಾಯಕನನ್ನು ಅಂಗಹೀನನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿ, ತಾನೇ ರಾಜನೆಂದು ಸಾರಿ, ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದನು. ವೀರಭದ್ರನಾಯಕ ಸೈನ್ಯಸಮೇತ ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಕಡೆಸಾಗಿ ಬಂದನು. ಇದನ್ನರಿತ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಓಡಿಹೋಗಿ, ಸೋದೆ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದನು. ಇಕ್ಕೇರಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೀರಭದ್ರನಾಯಕ ಸೋದೆಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಲು, ಇದನ್ನರಿತ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸೋದೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕ, ಇಕ್ಕೇರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳನಂತರ ರಕ್ಷಣಾಮಂತ್ರಿ ಪುಟ್ಟಣ್ಣ – ಮುಂತಾದವರು, ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ, ಅಪಾಯದಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಡತಿಯಾದ ವೀರಮ್ಮಾಜಿಯ ಸಾವಿನಿಂದ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಬಂದು, ಅವನು ಕೆಲವು ದಿನ ಕುಂಡಲೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಸರೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನರಿತ ರಾವುತಪರಸಪ್ಪ – ಮುಂತಾದವರು ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನನ್ನು ಬಿದನೂರಿಗೆ ಕರೆಸಿ

ಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯದ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ದಿನ ಕಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ಮತ್ತು ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕಕಡತದ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಸೇನೆ ದಿವಾನ ಪುಟ್ಟಣ್ಣ – ಮುಂತಾದವರು, ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಲ್ಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪಾರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಅನಂತರ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ – ಅವನಿಗೆ ಕೆಲವು ಕುತಂತ್ರಿಗಳು ಆನೆಯ ಮಾವುತನಿಂದ, ಆನೆಯ ಮದೋದಕವನ್ನು ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕಹುಚ್ಚನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಆ ಕುಹಕಿಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ತಾನೆ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಮೈದುನನಾದ ಬಸವಲಿಂಗನಾಯಕನು, ಕುಹಕಿಗಳ ದುರ್ಬೋಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನರಿತ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಬಸವಲಿಂಗನಾಯಕನನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ, ಅಂಗವಿಕಲನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಕಂದಾಚಾರದ ಲಕ್ಷ್ಮಯ್ಯ, ವೀರಭದ್ರಯ್ಯ – ಮುಂತಾದವರು ಚೆನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಇಳಿಸಲು ದುರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ, ಹೊಸಂಗಡಿಯ ಅಂಧಕ ವೆಂಕಟಯ್ಯನ ಮಗನಿಗೆ ' ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು, ಬಿದನೂರಿಗೆ ಕರೆಸಿ, ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಾಸರಗೋಡು ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ, ಸುಬ್ಬನೀಸ್ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪಯ್ಯ – ಮುಂತಾದವರು ಬಿದನೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೀಳಗಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರು, ಜಾತಪ್ಪನ ಮಗ ಭದ್ರಯ್ಯ – ಎಂಬುವವನನ್ನು ಬಿದನೂರು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನರಿತ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಭುವನಗಿರಿ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸುಬ್ಬನೀಸ್ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು, ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೇಳಿ, ತಾನೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿ, ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭುವನಗಿರಿ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳಾಗಿ, ಬಿದನೂರಿಗೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಆ ಕೃತಕ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನನ್ನು ಅಂಗವಿಕಲಗೊಳಿಸಿ, ತಾನೇ ಬಿದನೂರುರಾಜ್ಯದ ರಾಣಿಯಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿ, ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1740ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ರಾಜದ್ರೋಹ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಬಸ್ವಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನಿಗೆ ಮಲತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳಿದ್ದಳು. ಅವಳ ದುರ್ಬೋಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಅರಗದ ಪರಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ತಮ್ಮ – ಇಬ್ಬರೂ ಕುಹಕತನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನರಿತ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕರೆಸಿ, ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ದುರ್ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮಲತಾಯಿಯನ್ನು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಡುತ್ತಾನೆ.

2. ಶಿವತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ : ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಹಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ. ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 1698 - 1715. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳ ಒಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು 'ಕಲ್ಲೋಲ' ಎಂದೂ, ಉಪ-ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನುತರಂಗ' ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಕಲ್ಲೋಲಗಳಿವೆ. ಒಂದುನೂರಎಂಟು ತರಂಗಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲೋಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೆಳದಿ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಿವೆ.

ಪಂಚಮ ಕಲ್ಲೋಲದ ಮೊದಲನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಲ್ಲದೇಶ– ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರ: ಕೆಳದಿ ಊರು; ಅಲ್ಲಿ ಬಸವ – ಬಸವಾಂಬೆ – ಎಂಬ ಶಿವಭಕ್ತ ದಂಪತಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು; ಇಬ್ಬರು ಸತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಉಳಿದದ್ದು. ಈ ಇಬ್ಬರ ಹೆಸರು ಚೌಡಪ್ಪ ಮತ್ತು ಭದ್ರಪ್ಪ – ಈ ವಿಷಯಗಳಿವೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ಚೌಡಪ್ಪನಿಗೆ ನಿಧಿ ಸಿಗುವುದು; ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು ಚೌಡಪ್ಪನಿಗೆ ಮಲ್ಲ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕನು ಕೆಳದಿ ರಾಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು. ಸದಾಶಿವ ಮತ್ತು ಭದ್ರಪ್ಪ – ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳಾಗುವುದು; – ಈ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಪಂಚಮ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವನಾಯಕನ ಹಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕ ಜಂಬೂರು ದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದದ್ದು; ಅವನಿಗೆ ರಾಮರಾಜ ಮತ್ತು ವೆಂಕ

ಟಪ್ಪ – ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವುದು; ದೊಡ್ಡಸಂಕಣ್ಣ ನಾಯಕನ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ – ಇವು ಇವೆ. ಹದಿನೈದ ನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಸಿದ್ದಪ್ಪ– ಎಂಬ ಮಗ ಹುಟ್ಟುವುದು; ಚಿಕ್ಕ ಸಂಕಣ್ಣ ನಾಯಕನು ಮಂಜುಳಖಾನ ಮತ್ತು ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆರಾಣಿ – ಇವ ರೊಂದಿಗೆ ಯದ್ಧ ಮಾಡಿ ಜಯಿಸಿದ್ದು, ಇವನನಂತರ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನ ಮಗ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ರಾಜನಾದದ್ದು – ಇವೆ.

ಷಷ್ಠಕಲ್ಲೋಲದ ಪ್ರಥಮ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ವೆಂಕ ಟಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆ; ಹದಿಮೂರನೆಯ ತರಂಗ ದಲ್ಲಿ – ವೆಂಗಟಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕ – ಎಂಬ ಮಗ ಹುಟ್ಟುವುದು; ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕ ಹುಟ್ಟುವುದು; ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನು ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹನುಮ ನಾಯಕನನ್ನು ಸೋಲಿಸುವುದು; ಹನುಮನಾಯಕನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಬಂದ ಮಂಜುಲಖಾನೆ – ಎಂಬುವನನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು; ಇದರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು; ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನು ವೇಣುಪುರದ ಶಂಕರನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನನ್ನು ಗೆಲ್ಲು ವುದು; ಭುವನಗಿರಿದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳು ವುದು; ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ; ಆನಂದಾ ಪುರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅಲ್ಲಿ ರಂಗನಾಥದೇವರ ಸ್ಥಾಪನೆ; ಸದಾಶಿವಸಾಗರ – ಎಂಬ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ; ಇಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕ ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗ ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನಿಗೆ ಪಟ್ಟಗಟ್ಟುವುದು ಈ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ.

ಆರನೆಯ ಕಲ್ಲೋಲದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ತರಂಗ ದಲ್ಲಿ – ವೀರಭದ್ರನಾಯಕನು ದಾಯಾದಿ ಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿದಹೋರಾಟ; ಯವನರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಇಕ್ಕೇರಿ ಯನ್ನು ಮುತ್ತಲು ಬಂದ ಬಸವಪಟ್ಟಣದ ಹನುಮ ನಾಯಕನನ್ನು ಓಡಿಸುವುದು; ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಪಟ್ಟಾ ಭಿಷೇಕ – ಇವೆ.

ಏಳನೆಯ ಕಲ್ಲೋಲದ ಆರನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ರಾಜ್ಯಭಾರ; ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕನ ಜನ ಇವೆ. ಏಳನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ವೇಲಾಪುರವನ್ನು ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಗೆಲ್ಲುವುದು; ಭದ್ರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ – ಇವೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಕಲ್ಲೋಲದ ಒಂದನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ರಾಜ್ಯಭಾರ; ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕನ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ; ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕ ರಾಜ್ಯಭಾರ; ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಮರಣ – ಇವೆ. ಎರಡನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ಭದ್ರಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಆಕ್ರಮಣ; ಉಡುಪಿಯ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕನಿಂದ ಪೂಜೆ; ಭದ್ರಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಮರಣ; ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನ ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ – ಇವೆ. ಐದನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ – ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯ ವಿವಾಹವೂ ಏಳನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನ ಅವಸಾನ; ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ; ಎಂಟನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ – ಚೆನ್ನಮಾಜ್ಜಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆ; ಮರಾಠರ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟದ್ದು; ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ; ಜಯ; 1,60,000 ಜಂಗಮರ ಆರಾಧನೆ; ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಯಿಂದ ಬಸವ ಭೂಪಾಲನಿಗೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ; ಚೆನ್ನ ಮ್ಮಾಜಿಯ ಮರಣ ಈ ಎಲ್ಲ ಇವೆ.

3. ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯ : ಇದರ ಕರ್ತೃ ಕೆಳದಿ ಗಂಗಾದೇವಿ. ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 1700. ಇದು ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಾವ್ಯ. ಈವರೆಗೆ ಮೊದಲ ಸೋಪಾನವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಎರಡನೆಯದ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವಳು ಕೆಳದಿ ಅರ ಸರ ಗುರುಗಳಾದ ಚೆನ್ನವೀರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನಿ. ಇವಳ ತಾಯಿ ಗೌರಿದೇವಿ; ತಂದೆ ಶಿವಪ್ಪ, ಮೊದಲ ನೆಯ ಸೋಪಾನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗವಿದೆ .ಎರಡನೆಯ ಸೋಪಾನದಿಂದ ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಇತಿ ಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಪಾನ ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ; ಎರಡನೆಯ ಸೋಪಾನ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲದೇಸ; ಬಸವಪ್ಪ – ಬಸ ವಾಂಬೆಯರ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನಲ; ಇವರ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳ ಮರಣ; ಅವರನ್ನು ರುದ್ರ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವುದು – ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗ ಳಿವೆ. ಇದು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

4. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿವಗೀತೆ: ಇದರ ಕರ್ತೃ ತಿರು ಮಲಭಟ್ಟ. ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 1600. ಇದು ವಾರ್ಧಕ

ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಒಡೆಯನಾದ ಹಿರಿಯ ವೆಂದಟಪ್ಪನಾಯಕನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಅನಂತರ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಗರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆಮೇಲೆ ಇಕ್ಕೇರಿ ಅರಸರ ವಂಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸದಾಶಿವನಾಯಕನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಬಿಸಿ ಹಿರಿಯ ವೆಂದಟಪ್ಪ ನಾಯಕನವರೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ನಾಂದೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕನನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ ಶಿವ ಎಂದೂ ನವ ಭೋಜ ಪ್ರಚಂಡಬುಧಸಖ ಎಂದೂ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

5. ಕವಿಪರಮದೇವನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಇತಿಹಾಸ : ಪರಮದೇವನ ಕವಿ ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿ. ಇವರ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.1721 – ಕ್ರಿ.ಶ.1805. ಕ್ರಿ.ಶ .1763ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿ ಬಿದನೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ.1765ರ ವೇಳೆಗೆ ಸೋಂದ ಮತ್ತು ಸವಣೂರು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಇವನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಸವಣೂರು ನವಾಬರ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಮರಾಠರು ಕ್ರಿ.ಶ.1791ರಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮಭಾವೂ – ಎನ್ನುವವನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇಕ್ಕೇರಿ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ದುಷ್ಪ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಪರಮದೇವ ಕವಿ ತನ್ನ ಆನೆಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

6. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೈನ್ಯ ಮರಾಠಿಗರ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜಾರಾಮನು ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಬಯಸಿದಾಗ, ಅವಳು ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಾಣಿಯು ಆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸು ತ್ತಾಳೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಗೀತೆ ಹೀಗಿದೆ.

ಮೊಗಲಖಾನರಿಗಂಜಿ ಮರಾಠಿ ಮರಿಯರಸ । ಮಲೆನಾಡ
ರಾಣಿಗೆ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಿದ್ದಜಾಣೆ॥
ಮೊಗಲಶಾಹಿ ವರಂಗಖಾನ ಬಿಗುವಿಲೆ ಕೆಳದಿಗೆ ಇಳಿದ ।
ಹಗಲಿರುಳು ದಿಗಿಲಾಗ ದಿನದಿನಕೆ ಜಾಣೆ ।
ಮುನ್ನೋಡೆ ಕೊಡ ಹೇಳೋ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ರಾಜಾರಾಮ್ನ ।
ಕನ್ನಕೊಲೆ ಸುಲಗಿ ಇಲದಿರಕ ಜಾಣೆ ॥
ಖಾನರಕರಿಸ್ಯಾಳೆ, ಅರಮನಿಗೆ ಇಳಿಸ್ಯಾಳೆ ।
ನೆವಣಿ ನಿಟ್ಟ ಬಿಗಿಸಿ ಹುಗಿಸ್ಯಾಳೆ ಜಾಣೆ ॥
ಬೆಳಗಾಗಿ ಹೌಹಾರಿ ಮೊಗಲರ ಇಡಿದಂಡು ।
ಕಾಲಕಿತ್ತು ಓಡ್ಯಾರೋ ಖಾನರು ಜಾಣೆ ॥
ಉಳವಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವ ಉಳಿಸಿದ ನಮ್ಮಾನ ।
ಕಳಸವ ಕಟ್ಟಿ ಕೈಮುಗಿದು ಜಾಣೆ ॥
ಕೆಳದಿಯ ಶಿವರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಲಿ ಶಿವ ಶಿವನೇ ।
ಇಳಿವ್ಯಾಗ ಸೊಗನಲಿದು ಉಂಡುಟ್ಟುಜಾಣೆ ॥

(ಶ್ರೀ ಕೆಳದಿ ಗುಂಡಾಜೋಯಿಸ್‌ರವರ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ)